«ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ» ΚΑΙ «ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ» ΤΟ 1960

Γράφει ο **Ιός**

Μισόν αιώνα πριν από την ομάδα αλήθειας του κ. Μουρούτη, την επικοινωνιακή κατατρόπωση της αριστερής αξιωματικής αντιπολίτευσης είχαν αναλάβει οι προϊστάμενοι του Παπαδόπουλου

Αν κάτι διαφοροποιεί τις μνημονιακές κυβερνήσεις Σαμαρά-Βενιζέλου από τις αμιγώς πασοκικές προκατόχους τους, αυτό είναι κυρίως η επιθετική χρήση του προπαγανδιστικού μηχανισμού που έχει στηθεί γύρω από την «ομάδα αλήθειας» του κ. Μουρούτη –τη γνωστή και ως «μονταζιέρα», μετά το συκοφαντικό πετσόκομμα κάποιων δηλώσεων του βουλευτή Καστοριάς του ΣΥΡΙΖΑ. Δεν πρόκειται για φαινόμενο πρωτόγνωρο αλλά, απεναντίας, για πρακτική με πλούσιο παρελθόν στα μητρώα της ελληνικής Δεξιάς.

Δεν αναφερόμαστε μόνο στην πρόσφατη εξαετία 2004-2009, όταν η επικοινωνιακή διαχείριση της επικαιρότητας συνιστούσε σχεδόν την αποκλειστική μέριμνα των κυβερνήσεων Καραμανλή-Ρουσόπουλου (όπως αποκαλύπτει η ημιεπίσημη εξιστόρησή της από τον δημοσιογράφο Μανόλη Κοττάκη). Ούτε φυσικά στη χούντα, αφού -παρά τις εκλεκτικές συγγένειες στο ιδεολογικό πεδίο- η διαφορά ανάμεσα σ’ ένα ανελεύθερο στρατοκρατικό καθεστώς και μια αυταρχική κοινοβουλευτική κυβέρνηση παραμένει χαώδης. Το κοντινότερο ιστορικό προηγούμενο για όσα ζούμε, στο πεδίο της πολιτικής διαχείρισης, αποτελεί η οκταετία της ΕΡΕ (1955-63) και κυρίως οι μηχανισμοί «ψυχολογικού πολέμου» που οικοδομήθηκαν τότε, ως συστατικό στοιχείο του καραμανλικού παρακράτους, μετά την ανάδειξη της ΕΔΑ σε αξιωματική αντιπολίτευση τον Μάιο του 1958. Χάρη στα αρχεία δύο πρωταγωνιστών του εγχειρήματος, του υπουργού Εργασίας Αριστείδη Δημητράτου και του υφυπουργού Προεδρίας Τρύφωνα Τριανταφυλλάκου, προσβάσιμα στο ΕΛΙΑ, διαθέτουμε πλέον αρκετά καλή εικόνα των επιτελικών σχεδιασμών που απέβλεπαν στον δραστικό περιορισμό της επιρροής της Αριστεράς και κατέληξαν στις εκλογές βίας και νοθείας του 1961.

Οι μνημονιακοί καιροί μας απέχουν βέβαια -ακόμη- αισθητά από τις μέρες εκείνες. Η τρομοκρατία που ασκείται στις δημόσιες υπηρεσίες με το φόβητρο της διαθεσιμότητας/απόλυσης δεν μπορεί να συγκριθεί με τον ασφυκτικό έλεγχο της τότε δημόσιας ζωής. Ακόμη και η υπόθαλψη της χρυσαυγίτικης βίας, μέχρι τον περασμένο Σεπτέμβριο, ωχριά μπροστά στην απροσχημάτιστη αξιοποίηση της ΕΚΟΦ και των ομοειδών παρακρατικών συμμοριών του 1958-63. Στο επίπεδο όμως της «φαιάς» και «μαύρης» προπαγάνδας, οι αναλογίες είναι κάτι παραπάνω από ορατές.

Οι «αφανείς» επιτροπές

Οπως διαπιστώνουμε από το σχετικό αρχειακό υλικό, το επιτελείο που συντόνιζε επί ΕΡΕ τόσο την «εθνική διαφώτιση» όσο και τις παρακρατικές συμμορίες απαρτιζόταν από μια τριάδα «αφανών» συντονιστικών επιτροπών, συγκροτημένων βάσει αποφάσεων του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή από:

• Μια Ειδική Επιτροπή εξ Υπουργών, η οποία συστήθηκε τον Ιούνιο του 1958 για «την μελέτην των μεθόδων και των πάσης φύσεως μέτρων διά την αποτελεσματικήν αντιμετώπισιν της κομμουνιστικής δραστηριότητος, της κομμουνιστικής προπαγάνδας και των εκ τούτων προκαλουμένων κινδύνων». Αρχικά μέλη της ήταν οι υπουργοί Εξωτερικών (Ευάγγ. Αβέρωφ), Προεδρίας (Κων. Τσάτσος) και Εργασίας (Αρ. Δημητράτος), ο υφυπουργός Εσωτερικών και Δημ. Τάξης (Ευ. Καλαντζής), ο διευθυντής της ΚΥΠ (Αλ. Νάτσινας) κι ο δημοσιογράφος Σάββας Κωνσταντόπουλος, μετέπειτα εκδότης του «Ελεύθερου Κόσμου».

• Μια οκταμελή Ειδική Συμβουλευτική Επιτροπή, που δημιουργήθηκε στις 20.7.1958 με αποστολή να βοηθά την προηγούμενη «εις τον σχεδιασμόν, την κατεύθυνσιν, τον συντονισμόν και τον έλεγχον απασών των ενεργειών εθνικής προπαγάνδας». Συνεδρίαζε καθημερινά και την αποτελούσαν ο διευθυντής της ΚΥΠ, οι δημοσιογράφοι Σ. Κωνσταντόπουλος, Ν. Βέρρος και Δ. Πουλάκος, ο διευθυντής προγράμματος του ΕΙΡ Αγγελος Προκοπίου, ο πρόεδρος της Ενώσεως Θεατρικών Συγγραφέων Γ. Ασημακόπουλος, ένας δικηγόρος (Αρης Σεραφετινίδης) κι ένας στρατιωτικός (Κ. Μητρέλης).

• Μια Δευτεροβάθμιο Συντονιστική Επιτροπή, που συγκροτήθηκε στις 30.8.1960 με πρόεδρο τον Α/ΓΕΕΘΑ Αθανάσιο Φροντιστή και μέλη τους αρχηγούς ΓΕΣ, Αστυνομίας και Χωροφυλακής, τον διευθυντή της ΚΥΠ και τον επικεφαλής της Υπηρεσίας Πληροφοριών του υπ. Προεδρίας. Αρμοδιότητά της ήταν «να θέτη τας γενικάς γραμμάς συντονισμού των υπηρεσιών εις τον τομέα των Πληροφοριών και της Διαφωτίσεως», να εποπτεύει τη δράση τους και να εισηγείται σχετικά στην Επιτροπή Υπουργών.

Στο τεχνικό πεδίο, η διεξαγωγή του έργου ανατέθηκε σε τρία όργανα. Δύο απ' αυτά, η Υπηρεσία Ειδικών Μελετών της ΚΥΠ (ΥΕΜ) και η Ελληνική Επιμορφωτική Εταιρεία, υπήρχαν από το 1957. Το τρίτο, η Διεύθυνσις Πληροφοριών του Υπουργείου Προεδρίας, ανέλαβε στις αρχές του 1959 τον συντονισμό της «διαφωτίσεως», με πολιτικό προϊστάμενο τον υφυπουργό Τρύφωνα Τριανταφυλλάκο, μετέπειτα υπουργό Δημοσίων Εργων της χούντας, και το 1960 αναβαθμίστηκε σε αυτοτελή Υπηρεσία Πληροφοριών (Υ.Π.) με επικεφαλής τον απόστρατο στρατηγό Νικόλαο Γωγούση.

Κομβικό ρόλο στα παραπάνω διαδραμάτισε ένας αξιωματικός με σκοτεινό παρελθόν και μέλλον: ο αντισυνταγματάρχης Γεώργιος Παπαδόπουλος, στέλεχος της ΥΕΜ και το 1961 γραμματέας της Δευτεροβαθμίου.

Ο «ψυχολογικός πόλεμος»

Πρώτη δουλειά των επιτροπών ήταν «η αντιμετώπισις τρεχουσών καταστάσεων και γεγονότων», η επεξεργασία δηλαδή ενός μηχανισμού αντιμετώπισης της αριστερής αντιπολίτευσης. Καθώς η επίθεση είναι η καλύτερη άμυνα, πολύ γρήγορα η έμφαση μετατοπίστηκε από την προάσπιση του κυβερνητικού έργου στην προληπτική αποδόμηση του αντιπάλου. Η πιο ανώδυνη πτυχή της αφορούσε την «παρακολούθησιν και μελέτη των δημοσιευομένων τακτικώς βασικών καθοδηγητικών κειμένων» της ΕΔΑ και του ΚΚΕ, «ως τα υλικά Ολομελειών, άρθρα της ηγεσίας κ.λπ.», για τον εντοπισμό των αδύνατων σημείων τους. Την αιχμή του δόρατος αποτελούσε, ωστόσο, η οργανωμένη κατασυκοφάντηση της Αριστεράς και των στελεχών της. Τα επιτελικά στελέχη του «διαφωτιστικού» μηχανισμού εξελάμβαναν το έργο τους κυρίως ως «ψυχολογικό πόλεμο» κατά του εσωτερικού εχθρού. Την ίδια άποψη συμμεριζόταν και ο Καραμανλής: «Η πολιτική δεν είναι παρά πόλεμος ψυχολογικός, που δεν τον κερδίζει παρά εκείνος ο οποίος εμπνέει πεποίθησιν και αν θέλης και φόβον» («Αρχείο Καραμανλή», τ. 6ος, σ. 199).

Η ίδια πρακτική εφαρμοζόταν και για τον σωφρονισμό κάθε κλάδου που αντιδρούσε (ή αναμενόταν να αντιδράσει) στα κυβερνητικά μέτρα. Τυπικό δείγμα, μια γραπτή «προσωπική» εντολή του Καραμανλή προς τον υπουργό Εργασίας (14.1.1959) που εντοπίσαμε στο αρχείο του τελευταίου: «Να συγκεντρώση στοιχεία εναντίον των τραπεζιτικών υπαλλήλων, οι οποίοι, εκτός του ότι έχουν καλυτέρας αμοιβάς όλων των άλλων υπαλλήλων, επιβαρύνουν το κόστος του χρήματος, πράγμα που αποβαίνει εις βάρος του λαού και της οικονομίας της χώρας. Εις τα στοιχεία να αναφέρεται πόσον υπερέχουν έναντι των άλλων υπαλλήλων. Να είναι έτοιμος να τα χρησιμοποιήση εις την κατάλληλον στιγμήν, όταν προκύψη το θέμα της ενοποιήσεως των Ασφαλιστικών Ταμείων».

Προϋπόθεση για όλα αυτά αποτελούσε, φυσικά, η στενή επιτήρηση του εσωτερικού εχθρού. Το αρχείο της Υ.Π. είναι γεμάτο εκθέσεις «αφανών παρατηρητών» που παρακολουθούσαν εκδηλώσεις της ΕΔΑ ή των συνδικάτων, «δελτία πληροφοριών» των υπηρεσιών ασφαλείας για τα φρονήματα πολιτών κάθε απόχρωσης και αδέσποτα ρουφιανιλίκια. Ανυπόγραφο σημείωμα με συνημμένη φωτογραφία ΕΛΑΣιτών της Κατοχής σπεύδει λ.χ. να κατονομάσει τον δημοσιογράφο της παρέας, με την πρόσθετη διευκρίνιση πως είναι «μέλος της ΕΣΗΕΑ, ήδη συντάκτης του “Εθνους”».

Το διαθέσιμο υλικό μπορούσε να αξιοποιηθεί για τον δημόσιο διασυρμό των στοχοποιημένων, με τη σύμπραξη κομματικών και υπηρεσιακών μηχανισμών.

Στις 29.1.1959, ο πρόεδρος της ΕΡΕ Λάρισας γνωστοποιεί π.χ. στα κεντρικά του κόμματος την πρόσφατη δήλωση μετανοίας ενός ντόπιου κομμουνιστή, αδελφού γνωστού φυλακισμένου στελέχους του ΚΚΕ, διευκρινίζοντας πως αυτή, «εκτυπωθείσα εις 10.000 αντίτυπα, θέλει κυκλοφορήση ευρέως εις όλον τον Νομόν». Αντίγραφα της επιστολής και της επίμαχης προκήρυξης θα διαβιβαστούν λίγο αργότερα από την ΕΡΕ στην Υ.Π., «λόγω αρμοδιότητος».

Ειδική προσπάθεια καταβλήθηκε για την επικοινωνιακή διαχείριση της δίωξης του Μανώλη Γλέζου, διευθυντή τότε της «Αυγής», και διαφόρων στελεχών του ΚΚΕ με την κατηγορία της... κατασκοπίας. Στις 30.3.1960 ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Παναγιώτης Κανελλόπουλος διέταξε π.χ. τον Γωγούση να οργανώσει «την προβολήν των γνωστών δικών». Αυτός πάλι διαβεβαίωσε γραπτά τον Τριαντραφυλλάκο ότι «θα καταβληθή πάσα δυνατή προσπάθεια ίνα διοχετευθή το κατάλληλον ειδησεογραφικόν και διαφωτιστικόν υλικόν εις τον Τύπον και Ραδιόφωνον και η εν συνεχεία προβολή της διαδικασίας κατά τρόπον εξυπηρετούντα τον εθνικόν σκοπόν».

Η «μάχη του βιβλίου»

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δείχνουν οι μηχανισμοί «διαφώτισης» για τις εκδοτικές επιδόσεις του αντιπάλου, που μπορεί να έχασε τον εμφύλιο πόλεμο, παραμένει όμως ενεργός στο πεδίο των ιδεών. «Εις τον αγώνα κατά του κομμουνισμού εχάσαμεν την μάχην του βιβλίου», προειδοποιεί χαρακτηριστικά η Υ.Π. (25.8.1960), τονίζοντας πως «οι κομμουνισταί πραγματοποιούν τεράστιον εκδοτικόν έργον κυκλοφορούντες μέγαν αριθμόν εφημερίδων, περιοδικών και βιβλίων ιδεολογικού,

επιστημονικού, λογοτεχνικού, ιστορικού κ.λπ. περιεχομένου» με στόχο «τον διανοούμενον κόσμον της χώρας», τη νεολαία -«ιδίως την φοιτητικήν»- αλλά και ευρύτερες μάζες. Η Ειδική Συμβουλευτική εισηγείται έτσι στις 20.1.1959 «να συσταθή ειδική υπηρεσία παρακολουθήσεως και μελέτης των εις την κατανάλωσιν διατιθεμένων εκδόσεων, ήτις διά περιοδικών ανακοινώσεων διά του Τύπου να ενημερώνη υπευθύνως το κοινόν όσον αφορά το ποιόν εκάστης εκδόσεως (τι είναι κομμουνιστικόν, τι είναι ύποπτον, τι ακίνδυνον, τι χρήσιμον, τι επιβλαβές)». Την επιτήρηση πρέπει να συμπληρώνει η «αυστηρά κριτική των εκδόσεων και των συγγραφέων εκείνων, οίτινες αναπτύσσουν άμεσα ή έμμεσα υπονομευτικήν δράσιν», με «εκδηλώσεις αποδοκιμασίας κ.λπ.» από «τους ηγουμένους των πνευματικών ιδρυμάτων της χώρας, άλλως, να λαμβάνωνται μέτρα εναντίον των». Ταυτόχρονα, «επιβάλλεται η ενθάρρυνσις, ηθική και υλική, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας» που κινείται στη σωστή κατεύθυνση και η διαφήμιση «εκάστης εκδόσεως εθνικού περιεχομένου δι’ όλων των μέσων».

Η πρόταση θα υλοποιηθεί με διάφορες απαγορευτικές εγκυκλίους που αφορούσαν καταρχήν τους πιο ευαίσθητους χώρους: τον στρατό (με την κατάρτιση Index απαγορευμένων βιβλίων από την ΑΣΔΑΝ) και τις φυλακές, που δεν έπρεπε να μετατραπούν «εις ακαδημίας του ΚΚΕ» (με οδηγίες προς τους δεσμοφύλακες για τα κριτήρια αποκλεισμού των ύποπτων έργων). Τον Αύγουστο του 1960, η Υ.Π. καταρτίζει κατάλογο 80 «εκδοτικών οίκων ασχολουμένων με την έκδοσιν βιβλίων κομμουνιστικού ή φιλοκομμουνιστικού περιεχομένου» και 177 «κομμουνιστικών ή φιλοκομμουνιστικών» τίτλων. Για την ασφυκτικότητα αυτής της επαγρύπνησης, αποκαλυπτική είναι η οργή των υπηρεσιών για το ατόπημα του (άκρως εθνικόφρονος) πανεπιστημιακού Απόστολου Δασκαλάκη, επειδή σε βιβλίο του «παραδέχεται ότι η ενεργός Εθνική Αντίστασις της Ελλάδος εναντίον των κατακτητών υπήρξεν έργον αποκλειστικώς και μόνον του κομμουνιστικού κόμματος»˙ «κατά την ημετέραν αντίληψιν», αποφαίνεται εγγράφως ο Γωγούσης (9.6.1960), οι επίμαχες σελίδες «πρέπει να απαληφθώσιν και αντί αυτών να ενσωματωθή εις το σύγγραμμα φυλλάδιον διά του οποίου θα ανασκευάζωνται αι ανακρίβειαι του κ. καθηγητού».

Η βασική απάντηση δόθηκε μ’ έναν καταιγισμό εκδόσεων των «αφανών» υπηρεσιών. Ο απολογισμός της Ειδικής Συμβουλευτικής για το 1958 περιλαμβάνει την κυκλοφορία 4 «βιβλίων αντικομμουνιστικού περιεχομένου» («Τι είναι και τι θέλει η ΕΔΑ» εις 100.000 αντίτυπα, «40 χρόνια του ΚΚΕ» εις 5.000 αντίτυπα, «Μακεδονικές Ιστορίες» εις 2.000 αντίτυπα, «Πυρηνικά όπλα και εξωτερική πολιτική», εις 5.000 αντίτυπα») κι ενός ημερολογίου «δι’ ου προβάλλεται το κυβερνητικόν έργον». Το 1960 η Υ.Π. εκδίδει 13 προπαγανδιστικά βιβλία με τιράζ 15.000 – 300.000 αντίτυπα. Χαρακτηριστικοί τίτλοι: «Η μάχη της ευημερίας», «Ο 4ος γύρος», «Οι δουλάνθρωποι. Αυτοί που πληρώνονται για να

προδίδουν την Ελλάδα», «Εθνική Ασφάλεια και Οικονομική Ανάπτυξις». Το κάδρο συμπληρώνει το περιοδικό «21ος αιών», η εφημερίδα «Ηχώ των Φοιτητών» της «ακομμάτιστης» ΕΚΟΦ (που έβγαινε με λεφτά της Υ.Π.) και κυρίως η «Σοβιετολογία» του Γεωργαλά, που κυκλοφορούσε σε 5.000 αντίτυπα για «να ενημερώνη κρατικά στελέχη, πρόσωπα κατέχοντα επικαίρους θέσεις, αλλά και την σπουδάζουσαν εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα νεολαίαν επί των πραγματικών επιδιώξεων του κομμουνισμού, ώστε τα εν λόγω πρόσωπα να αποκτήσουν γνώσεις διευκολυνούσας την κατά το δυνατόν αποτελεσματικωτέραν συμβολήν των εις τον κατά του ερυθρού ολοκληρωτισμού αγώνα».

Εφημερίδες, περιοδικά…

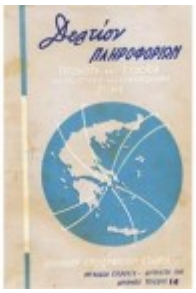

Στον προγραμματισμό της για το 1959, η Ειδική Συμβουλευτική εκτιμούσε πως οι εφημερίδες διαβάζονται μεν από μικρότερο κοινό, όμως αυτό «λόγω κοινωνικής θέσεως ασκεί σοβαράν επιρροήν επί του υπολοίπου πληθυσμού». Δυστυχώς, όμως, ο Τύπος στη μεταπολεμική Ελλάδα «δεν είναι μόνον ελεύθερος, αλλά και ασύδοτος» –ακόμη και ο φιλοκυβερνητικός, που «συνδυάζει πάσαν προσφοράν του με υπερβολικάς αξιώσεις ανταλλαγμάτων ως δάνεια, οικονομικαί παροχαί κ.λπ.». Ως λύση, η επιτροπή πρότεινε «περιοδικάς συνεντεύξεις και κατ' ιδίαν επαφάς» του Καραμανλή και των υπουργών του με διευθυντές κι αρχισυντάκτες και «αποκατάστασιν φιλικών σχέσεων μετά των στελεχών του Τύπου ώστε να είναι δυνατή η διατύπωσις άρθρων και σχολίων εξυπηρετούντων την εθνικήν γραμμήν». Παρά την αδυναμία έννομου καταναγκασμού, εκτιμούσε, «υφίστανται μύριαι όσαι δυνατότητες ως μέσα επηρεασμού, αρκεί τα προς τούτο όργανα να επιλεγώσι μετά μεγίστης προσοχής». Το σημαντικότερο απ' αυτά ήταν ο απευθείας χρηματισμός συνεργάσιμων δημοσιογράφων: «Η πείρα των τελευταίων δύο ετών απέδειξεν ότι είναι δυνατή η κατά συντονισμένον τρόπον προβολή της αντικομμουνιστικής προπαγάνδας υπό του Τύπου διά της μυστικής χρησιμοποιήσεως καταλλήλων δημοσιογράφων εις όλας τας ημερησίας εφημερίδας πλην της "Αυγής". Η μέθοδος αύτη είναι πλέον αποτελεσματική και ολιγώτερον δαπανηρά». Για το 1959 προβλεπόταν έτσι η μηνιαία καταβολή 15.000 και 5.000 δρχ. αντίστοιχα σε δημοσιογράφους της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Η μόνη εφημερίδα που χρηματοδοτούνταν, ως τέτοια, από τα μυστικά κονδύλια ήταν το «Εμπρός» (80.000 δρχ./μήνα).

«Εις πολλάς περιπτώσεις», διαβάζουμε στον ίδιο προϋπολογισμό, «παρίσταται η ανάγκη

όπως παρουσάζωνται ωρισμέναι απόψεις εις περιοδικά κύρους ή έτερα περιοδικά έντυπα, τα οποία έχουν μεν μικράν κυκλοφορίαν αλλά απευθύνονται εις στρώματα έχοντα επιρροήν εις την κοινήν γνώμην (π.χ. “Ν. Εστία”, “Εικόνες”, “Εκλογή” κ.λπ.). Διά την κάλυψιν των αναγκών τούτων προϋπολογίζεται μηνιαίως δαπάνη εκ δραχμ. 20.000», δίχως να διευκρινίζεται αν αυτή προοριζόταν για τα έντυπα ή τους συντάκτες των κειμένων.

Ειδική μνεία αξίζει η Ελληνική Επιμορφωτική Εταιρεία, που ιδρύθηκε το 1957 ως «μετωπικός οργανισμός» της Γενικής Διευθύνσεως Τύπου και της ΚΥΠ «διά την έμμεσον και έντεχνον διοχέτευσιν του προπαγανδιστικού υλικού», χρηματοδοτούμενος από τα μυστικά κονδύλια τους, με επίσημο καταστατικό σκοπό «την διάδοσιν εις το ευρύτερον δυνατόν κοινόν των αρχών του Ελληνικού Πολιτισμού». Πρόεδρος κι αντιπρόεδρος ήταν διακοσμητικοί, σε αντίθεση με τον γενικό γραμματέα, «πρόσωπον κοινής εμπιστοσύνης των ιδρυτών (ΓΤΠ και ΚΥΠ), ικανόν να μεταφέρη και επιβάλλη τας απόψεις αυτών ως προσωπικάς του τοιαύτας». Μεταξύ των «πολιτικών επιστημόνων» που διέθετε η εταιρεία «διά την διεξαγωγήν εθνικής διαφωτίσεως» συγκαταλέγονταν ο Γεωργαλάς, ο χουντικός υπουργός Δημήτριος Τσάκωνας, ο ιστορικός Διονύσιος Κόκκινος, οι φιλόλογοι Τάσος Λιγνάδης και Μιχάλης Περάνθης, αλλά και ο μετέπειτα ισχυρός άνδρας του ΠΑΣΟΚ, Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας. Το 1958-59 εξέδωσε δύο αντικομμουνιστικά προεκλογικά φυλλάδια και το περιοδικό «Γνώσεις», σε 20.000 αντίτυπα που αποστελλόταν σε 6.000 κοινότητες, 8.800 Δημοτικά Σχολεία, 350 Γυμνάσια και 3.000 στρατιωτικές μονάδες, σταθμούς χωροφυλακής κι αστυνομικά τμήματα για τη διεξαγωγή «φαιάς προπαγάνδας». Βαρύ πυροβολικό της αποτέλεσε ένα πολυσέλιδο μηνιαίο «Δελτίον Πληροφοριών» που εκδόθηκε το 1959 σε 20.000 αντίτυπα, με «πολιτικάς πληροφορίας επιδεξίως τοποθετημένας και εν γένει όλας τας πληροφορίας τας αναφερομένας εις την κυβερνητικήν δραστηριότητα, ώστε ο αναγνώστης να κατατοπίζεται αλλά και να κατευθύνεται».

Μια άλλη πρακτική ήταν η χρηματοδότηση φιλοκυβερνητικών (ή απλά αντικομμουνιστικών) δημοσιευμάτων σε έντυπα του εξωτερικού, τα οποία στη συνέχεια «ανακυκλώνονταν» στον ελληνικό Τύπο, ως τεκμήρια αυξημένης αξιοπιστίας για το «τι λένε οι ξένοι».

…και «πρωινάδικα»

Το βαρύ πυροβολικό της «εθνικής διαφώτισης» οργανώθηκε πάντως μέσω του ραδιοφώνου. Τον Αύγουστο του 1958 η Ειδική Συμβουλευτική τοποθέτησε τρία μέλη της (Προκοπίου, Ασημακόπουλο, Βέρρο) στο ΕΙΡ «διά να παρακολουθούν, να ελέγχουν και να βελτιώνουν τας εκπομπάς προς τον σκοπόν της καλλιτέρας διεξαγωγής του διαφωτιστικού εθνικού αγώνος» αντί «αποζημίωσης» 14.000 δρχ./ μήνα. Σύμφωνα με σχετική έκθεση (20.1.1959), ο πρώτος

είχε αποστολή να «κατευθύνει την εργασίαν της διαφωτίσεως» ως «πολιτικός σύμβουλος»˙ ο δεύτερος, ως «πνευματικός σύμβουλος», ανέλαβε «τον έλεγχον των θεατρικών και φιλολογικών εκπομπών και χαράσσει, κατόπιν προηγουμένης συζητήσεως των θεμάτων μετά των μελών της Επιτροπής μας, την ιδεολογικήν γραμμήν των ραδιοφωνικών εκπομπών πνευματικής καλλιεργείας»˙ ο τρίτος, τέλος, «καθημερινώς επιμελείται των τρεχουσών εκπομπών της Ραδιοφωνίας του Κέντρου και των Επαρχιών» κι «έχει καταστρώσει πλήρες χειμερινόν πρόγραμμα με 20 νέας εκπομπάς, διά των οποίων επέρχεται πλήρης αναδιοργάνωσις του προγράμματος του ΕΙΡ και αναμόρφωσις αυτού με κεντρικόν σημείον προσανατολισμού την Εθνικήν εξυγίανσιν του δημοσίου φρονήματος».

Καθημερινές εκπομπές «διά τους εργάτας, αγρότας, ναυτιλλομένους και την σπουδάζουσαν νεολαίαν», με «σημείον αφετηρίας τα προβλήματα και τα τρέχοντα ζητήματα των εργαζομένων τάξεων και της νεότητος» και «κύριον σκοπόν» την «εθνικήν διαπαιδαγώγησιν και εξουδετέρωσιν των δηλητηρίων της κομμουνιστικής προπαγάνδας», μαγνητοφωνούνταν «εις τους τόπους εργασίας και απασχολήσεως των κοινωνικών ομάδων εις τας οποίας αι εκπομπαί αύται απευθύνονται», ως το ισοδύναμο των σημερινών πρωινάδικων. Τη διαφώτιση συμπλήρωναν εκπομπές εθνοθρησκευτικού περιεχομένου και «πολιτικαί ομιλίαι», έργο της Υ.Π. Οπως διαβάζουμε στον ετήσιο απολογισμό της τελευταίας, μέσα στο 1960 «συνετάγησαν και μετεδόθησαν συνολικώς 320 σχόλια πολιτικού και οικονομικού περιεχομένου, 65 προγράμματα επιτευγμάτων («Η Ελλάς στον δρόμον της προόδου»), 48 ρεπορτάζ από τας διεξαχθείσας δίκας κατασκόπων και άλλα γεγονότα, 10 ειδικαί εκπομπαί επικαίρων αντικομμουνιστικού περιεχομένου, 7 ειδήσεις πρωτογενείς μεταδοθείσαι εις δελτία ειδήσεων» κ.ο.κ.

Συνοικία ο εφιάλτης

Εκτός από τα ΜΜΕ και τα βιβλία, το προπαγανδιστικό επιτελείο της ΕΡΕ απασχολούσε ο πολιτικοϊδεολογικός έλεγχος των δημόσιων θεαμάτων. Τον Ιανουάριο του 1959, η Ειδική Συμβουλευτική Επιτροπή προχώρησε έτσι σε δέσμη προτάσεων για το θέατρο και τον κινηματογράφο.

Για το πρώτο, η εισήγηση αποφαίνεται πως «επιχειρηματίαι και θιασάρχαι αδιαφορούν για το ιδεολογικόν περιεχόμενον των έργων που παρουσιάζουν» και «μόνον εις την επιχείρησιν Κατράκη παρατηρείται σαφής προτίμησις προς έργα ιδεολογικού περιεχομένου συμφώνου προς τα κηρύγματα της άκρας αριστεράς». Η εκτίμηση αυτή συμπληρώνεται από την αισιόδοξη διαπίστωση πως «οι θεατρικοί συγγραφείς, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, είναι εθνικόφρονες». Το αντίθετο ίσχυε για τους ηθοποιούς, δίχως ωστόσο να προκαλεί ανησυχία: «Το πού ανήκει ιδεολογικώς ο ηθοποιός δεν μας ενδιαφέρει διά την διαφωτιστικήν κινητοποίησιν του θεάτρου. Μας ενδιαφέρει ο ρόλος που θα εκτελέση. Ο ρόλος είναι έργον του συγγραφέως και ο ηθοποιός θα τον εκτελέση και όταν ο ρόλος αυτός δεν είναι σύμφωνος με την ιδεολογίαν του». Η επιτροπή εισηγείται ως εκ τούτου την «επίδειξιν κρατικού ενδιαφέροντος διά τα προβλήματα» του θεάτρου, τη συστηματική παρουσία υπουργών στις πρεμιέρες (που παράγει ηθικές δεσμεύσεις) και την «κατά παραγγελίαν συγγραφή θεατρικών σκηνών με εθνικόν περιεχόμενον» έναντι πρόσθετης αμοιβής των συγγραφέων «κατ’ αποκοπήν». Το πιο ενδιαφέρον σημείο αφορά την πρότασή της για προληπτικό έλεγχο των συγγραφόμενων έργων «παρά της διοικήσεως της Εταιρίας Θεατρικών Συγγραφέων, πράγμα που γίνεται σήμερον ιδία διά τας επιθεωρήσεις».

Για τον κινηματογράφο, η επιτροπή πρότεινε τον έλεγχο και αριθμητικό περιορισμό των εισαγόμενων ταινιών, «την βράβευσιν επιτυχών ταινιών της εγχωρίου παραγωγής όταν έχουν περιεχόμενον εθνικόν» και «να μελετηθή ο τρόπος παραγωγής μίας ή δύο ταινιών κατ’ έτος με θέματα από την νεωτέραν Ελληνικήν Ιστορίαν (συμμοριτοπόλεμος-Παιδομάζωμα-επαναπατρισμός) ή την Ιστορίαν κατά του Σλαυισμού», με τη βεβαιότητα ότι «αι εισπράξεις εκ της εκμεταλλεύσεως των ταινιών αυτών θα υπερκαλύψουν τας δαπάνας παραγωγής των».

Στην πράξη, η σχετική προπαγανδιστική παραγωγή επικεντρώθηκε στην παραγωγή ντοκιμαντέρ προβολής του αναπτυξιακού κυβερνητικού έργου από τη Διεύθυνση Οπτικών Μέσων του υπουργείου Προεδρίας, με επικεφαλής τον σκηνοθέτη Ρούσο Κούνδουρο. Αντιδρώντας στην αξιοποίηση ενός ανθρώπου «διά τον οποίον δεν γνωρίζομεν εάν δύναται να αντιληφθή την εθνικήν γραμμήν και εάν δύναται να πιστεύη εις αυτήν», και διεκδικώντας τη μερίδα του λέοντος από τα σχετικά κονδύλια, η Υ.Π. του Γωγούση θα εξαπολύσει το 1961 μια υπόγεια εκστρατεία φθοράς του, υπενθυμίζοντας -με τη συνδρομή της ΚΥΠ- το «κομμουνιστικό παρελθόν» του.

Αυτό που τελικά έμεινε από τη διαπλοκή «εθνικής διαφωτίσεως» και κινηματογράφου ήταν έτσι οι λογοκριτικές επιδόσεις της κυβέρνησης Καραμανλή, με αποκορύφωμα την απαγόρευση προβολής (4.8.1961) και τον τελικό ακρωτηριασμό της νεορεαλιστικής ταινίας «Συνοικία το όνειρο» του Αλέκου Αλεξανδράκη. Πριν καν ολοκληρωθεί, η ταινία στοχοποιήθηκε από τους Τριανταφυλλάκο και Γωγούση, βάσει των συντελεστών της (Μίκης Θεοδωράκης, Τάσος Λειβαδίτης, Κώστας Κοτζιάς, Μάνος Κατράκης), ως «ιδιαιτέρως επικίνδυνος προσπάθεια της κομμουνιστικής προπαγάνδας» που απέβλεπε «εις την δυσφήμισιν της εν Ελλάδι καταστάσεως». Θεωρώντας «άκρως επιζήμιον, εάν οι κομμουνισταί κατώρθωναν να επηρεάζουν την ελληνικήν κοινωνίαν και διά κινηματογραφικών ταινιών εγχωρίου παραγωγής, δοθέντος ότι ο κινηματογράφος ασκεί μεγίστην ψυχολογικήν επίδρασιν επί του λαού», ο τελευταίος ζήτησε στις 21.7.1961 την απαγόρευσή της και την παρεμπόδιση της προβολής της στο Φεστιβάλ της Βενετίας. Την υλοποίηση της εντολής ανέλαβαν, με τον προσωρινό διορισμό τους στην αρμόδια επιτροπή λογοκρισίας, δύο στελέχη της Υ.Π.: οι Ελευθέριος Σταυρίδης και Γεώργιος Γεωργαλάς.

Διαβάστε

* Γιάννης Στεφανίδης, «Η ανάπτυξη των μηχανισμών του “αντικομμουνιστικού αγώνος” 1958-1961» (περ. «Μνήμων», τ. 29, 2008, σ. 199-241). Ανατομία της οικοδόμησης του καραμανλικού παρακράτους, βασισμένη σε πλούσιο αρχειακό υλικό.

* Παύλος Πετρίδης, «Εξουσία και παραεξουσία στην Ελλάδα (1957-1967)» (Αθήνα 2000, εκδ. Προσκήνιο). Τα απόρρητα πρακτικά της Δευτεροβάθμιας Επιτροπής, η έκθεση Μπέρτσου για τα μυστικά κονδύλια της ΕΡΕ κι άλλα διαφωτιστικά ντοκουμέντα της εποχής.

* Κωνσταντίνος Τσάτσος, «Λογοδοσία μιας ζωής» (Αθήνα 2001, Εκδόσεις των Φίλων). Η

αυτοβιογραφία τού τότε υπουργού Προεδρίας αποσιωπά πλήρως τη δραστηριότητα του παρακράτους, περιέχει όμως μια ενδιαφέρουσα σκιαγραφία του βασικού συντονιστή της και άμεσου υφισταμένου του: «Ο Τριανταφυλλάκος ήταν τότε παντρεμένος με μια πολύ συμπαθητική κοπέλα, την Ιφιγένεια Φλέσσα, που έπαιζε τακτικά χαρτιά με την Αμαλία (τη σύζυγο του πρωθυπουργού). Από αυτό τον δρόμο είχε εισδύσει στο στενώτερο περιβάλλον του Καραμανλή. Και καθώς είχε ένα ύφος γεμάτο σοβαροφάνεια και έδινε την εντύπωση του ισχυρού ανδρός, φαίνεται πως έκανε τον Καραμανλή να ελπίζει ότι θα μπορούσε να ελέγχει τις εφημερίδες καλλίτερα από μένα. Υποστήριζε άλλωστε την υπουργοποίησή του και η πρώτη ξαδέλφη του, Ελένη Βλάχου. Χωρίς να είναι κουτός, ήταν ανισόρροπος και έξαλλος και φυσικά ανίκανος να συντάξει ένα κείμενο. Κύρος δεν απέκτησε ποτέ» (σ.339-40).

* «Οι δουλάνθρωποι» (Αθήνα 1960, εκδ. Ελληνικοί Ορίζοντες). Τυπικό δείγμα του «διαφωτιστικού» προγράμματος της Υπηρεσίας Πληροφοριών των Τριανταφυλλάκου – Γωγούση, με συκοφαντικά «βιογραφικά σημειώματα» στελεχών της Αριστεράς. Κυκλοφόρησε σε 200.000 αντίτυπα.

ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥ: Τάσος Κωστόπουλος, Αντα Ψαρρά, Δημήτρης Ψαρράς ios@efsyn.gr

Πηγή: efsyn.gr